

УДК 913(477.65):2

СУЧАСНА РЕЛІГІЙНА СИТУАЦІЯ В КІРОВОГРАДСЬКІЙ ОБЛАСТІ

Маслова Н.М.

*Кіровоградський державний педагогічний університет,
e-mail:maslnatnic@rambler.ru*

Розглядаються історико-географічні особливості формування релігійного складу населення сучасної Кіровоградщини. Виділено фактори, що впливали на конфесійний розвиток регіону. Проаналізовано сучасну релігійну ситуацію та тенденції розвитку релігійної сфери Кіровоградської області.

Ключові слова: релігійна сфера, релігійна ситуація, релігійні організації, релігійні громади, релігійність населення, соціокультурне освоєння території тощо.

Вступ. Останнім часом в Україні відбувається активізація релігійного життя, що проявляється у невідпинному зростанні кількості та якісній диференціації релігійних громад. В багатьох регіонах наслідком таких процесів є зміна співвідношення громад різних релігійних конфесій, що склалося протягом історичного розвитку. Тому дослідження релігійної сфери життєдіяльності населення стає актуальним напрямом досліджень різних суспільствознавчих наук. В географічній науці свідченням цього є поява праць з географії релігій [1,2,3,4,5].

Конфесійна сфера будь-якого регіону віддзеркалює унікальність його соціокультурного освоєння і розвитку. Релігійне життя етносів у всі часи виступало одним з індикаторів рівня їх соціальної активності, включення в суспільні процеси або, навпаки, відокремленості від них. Релігійні цінності виступають складовою поняття «культурного ядра» етносу, що зберігає своєрідність до тих пір, поки на нього не здійснюється вплив інших етнічних цінностей. Досліджувати етноконфесійний простір будь-якої території можна за двома варіантами: як явище, що має територіальне вираження, а також як складову соціокультурних процесів [6].

Метою даної статті є аналіз сучасної релігійної ситуації в Кіровоградській області як одного з проявів соціокультурних процесів для встановлення факторів, які впливали на формування релігійної сфери життєдіяльності населення.

Виклад основного матеріалу. Кінець ХХ – початок ХХІ ст. в Кіровоградській області, як і в Україні в цілому, ознаменувався бурхливим відродженням релігійного життя, що супроводжується, в першу чергу, зростанням кількості та якісною диференціацією релігійних громад, активно просвітницько-релігійною та місіонерською діяльністю, появою і поширенням нових та нетрадиційних для регіону релігійних течій (громади харизматичного напрямку, буддистів, адвентистів сьомого дня тощо). Останні з'являються на території всієї країни в результаті міграцій представників різних етнічних груп в етнокультурний простір з домінуванням слов'янського православного населення.

Етноконфесійний розвиток території Кіровоградської області визначається багатьма факторами. Серед них можна виділити групи природних, соціокультурних, економічних, політичних та інших факторів.

В системі «природа-релігія» існують прямі та зворотні взаємозв'язки складових. Проявом прямої залежності між природою та релігією є існування причинно-наслідкового зв'язку релігійних уявлень населення з навколишнім природним середовищем. У більшості випадків, географічна складова впливає на релігійні опосередковано через численні культурні фільтри. При цьому йдеться про вплив на структуру релігій, а не на її ідейний зміст [7]. Найбільший вплив природно-географічних факторів на релігійні уявлення в межах території сучасної Кіровоградщини спостерігався в дохристиянський період, коли тут панували язичницькі культури.

З часом вплив природного середовища на релігійну сферу зменшувався, а на перший план виходили соціально-економічні, політичні та демографічні чинники.

На формування конфесійних особливостей безперечний вплив мала природна та соціокультурна рубіжність території сучасної Кіровоградщини. Відкритість та проникність ландшафтів на межі лісостепу і степу у всі часи забезпечувало проходження територією потужних хвиль переселення народів, в процесі якого значна частина їх осідала на даних землях, а, з часом, була витіснена або поглинута іншими етнічними групами. Таким чином, з плином часу, в умовах етнічної (а часом і цивілізаційної рубіжності) краю формувалися унікальні соціокультурні характеристики населення, серед яких не останнє місце в усі часи посідали релігійні вподобання людей. Зрозуміло, що етноси, розселяючись в межах регіону приносили із собою на нові землі й свої вірування, адже конфесійна ідентичність найчастіше виступає продуктом етнічної самосвідомості [8]. Тому беззаперечним є зв'язок сучасної поліконфесійності населення Кіровоградщини з його поліетнічністю, що склалася в процесі освоєння території.

Найважливішою подією в конфесійному житті населення території сучасної Кіровоградщини була поява християнства, яке визначило весь подальший цивілізаційний шлях розвитку території.

В сучасній краєзнавчій літературі зустрічають версії, згідно яких проява християнства на землях Кіровоградщини пов'язується з періодом проживання на даній території скіфів-орачів – культурно скіфізованої етнічно нескіфської (ймовірно праслов'янської) групи племен. Багато церковних письменників III-IV ст. н.е. (Тертуліян, Афанасій Олександрійський, Іван Злотоустий, Єронім) розповідаючи про поширення християнства світом, згадують скіфів чи сарматів як народів, що були добре знайомі з християнством. За свідцтвами цих же письменників на землях Скіфії у IV ст. н.е. проповідував апостол Андрій [9].

Ймовірно, що вказані автори поширювали вплив християнства й на три українські племені (уличі, тіверці й поляни), які були найближчими сусідами грецьких колоній Північного Причорномор'я і зазнали християнства з найдавніших часів. Власне уличі і проживали на території сучасної Кіровоградщини [9].

Більш активне розповсюдження християнства в регіоні почалося з часів Київської Русі, до якої входили його північні лісостепові землі. В степовій же частині краю розповсюдження християнства гальмувалося процесами, які породжувалися прикордонним положенням земель. Спочатку ці землі були

територією полювання київських князів, пізніше зазнавали постійних нападів печенігів та половців (X-XII ст.), татаро-монгольських орд (XIII ст.), литовських князів (XIV ст.) [9]. Отже, територією сучасної Кіровоградщини довгий час проходив міжконфесійний рубіж між західною християнською та східною мусульманською цивілізацією.

У 1569 р. після Люблинської унії землі західної частини сучасної Кіровоградщини (Новоархангельський, Голованівський та Ульянівський райони) увійшли до складу Речі Посполитої, що зумовило проникнення сюди католицизму[9].

Найбільш активне поширення християнства в регіоні спостерігається з середини XVIII ст., що пов'язане з колонізаційною політикою Російської імперії. В цей час землі активно заселяються вихідцями з Балкан (серби, хорвати, болгары) та російськими старообрядцями. Цей період ознаменувався появою великої кількості церков та храмів. Крім того, степи Дикого поля в цей час перебували в складі території зимівників запорозьких козаків, де існували також козацькі церкви [9]. З будівництвом фортеці Святої Єлисавети на її території в 1754 р. з'являється перший в межах краю собор – храм Святої Трійці. В процесі християнізації території сучасної Кіровоградщини також значну роль відіграли її природні особливості, адже на північному сході області, в лісових масивах, в ті часи оселилися священики, які не прийняли унії 1596 р. і були вигнані зі своїх парафій. Вони зайнялися активним церковним будівництвом, в результаті чого вже у 1775 р. в межах краю нараховувалося 81 церква [9].

Храми на землях сучасної Кіровоградщини були не лише осередками віри. Великий внесок релігійні общини зробили в розвиток культури, поширення грамотності серед населення. За даними 1865 р. тільки в Єлисаветградському повіті при 102 парафіях діяли 126 початкових шкіл, в яких навчалися 2828 учнів чоловічої та 186 жіночої статі. При храмах відкривалися також бібліотеки [9].

За часів Російської імперії Єлисаветград не мав єпархіального правління, а землі однойменного повіту входили до складу інших єпархій: Київської, Переяславської, Слов'янської (1775 р.), Катеринославської, Новомиргородської, Херсонської (з 1837 р.). В складі Єлисаветградського повіту виділялося 7 благочиній та 122 парафії [9].

В кінці XVIII ст. землі сучасної Кіровоградщини увійшли до складу територій, де дозволялося оселятися євреям, які привнесли в конфесійну палітру краю іудаїзм. Особливо багаточисельною була єврейська громада в Єлисаветграді.

Найбільшим релігійним центром в межах краю у XVIII ст. було м. Єлисаветград, де на 1 січня 1887 р. нараховувалося 57079 мешканців, які за віросповідання розділялися таким чином: православних та єдиновірців – 40641 особа (71,2 %), католиків – 360 (0,6 %), лютеран – 132 (0,2%), також були представлені штундисти (64 осіб – 0,1%), розкольники (312 осіб – 0,6%), магометани (49 осіб – 0,09%), іудеї (15383 осіб – 27,0%), караїми (138 – 0,2%) [9].

Таким чином, в кінці XIX ст. в Єлисаветграді в кількісному відношенні переважали представники православної конфесії та іудеї, що пояснюється домінуванням слов'янського населення (українці та росіяни) та наявністю багаточисельної єврейської громади.

В 1911 р. в місті з 75671 осіб 43251 були православні (57,2%), 159 – старообрядці (0,2%), 1746 – католики (2,3%), 612 – протестанти (0,8%), інші – 29903

(39,5%) [9]. Серед представників інших віросповідань основну кількість склали іудеї, втім їх точна чисельність в джерелах не згадується. Отже, початок ХХ ст. в Єлисаветграді ознаменувався істотним скороченням питомої ваги православних серед населення (з 71,2 % у 1887 р. до 57,2% у 1911 р.). В той же час зросла частка іудеїв, католиків та протестантів, що свідчить про зростання конфесійної мозаїчності населення міста. При цьому в місті діяло 7 православних храмів, 4 домових церкви, костюль, кірха, 14 синагог, молитовні будинки. [9].

Поява представників протестантських течій християнства (лютерани, меноніти, євангелісти, баптисти, п'ятидесятники) в межах території сучасної Кіровоградської області пов'язана з першою хвилею німецьких переселенців в межах краю. В 1786 р. поблизу фортеці Святої Єлисавети була заснована німецька колонія Старий Данциг (сучасне с. Крупське Кіровоградського району). Серед німецьких колоністів (близько 500 осіб) зустрічалися лютерани, меноніти, євангелісти. Село швидко перетворилося в заможну общину, де діяла німецька кірха. Лютеранська община існувала і в самому Єлисаветграді, де в 1854 р. була побудована кірха св. Марії.

Не зважаючи на те, що з ХІХ ст. російський уряд проводив політику пригноблення лютеран, їх кількість лише з 1887 до 1911 р. тільки в м. Єлисаветграді зросла в 4 рази (з 132 до 612 осіб). Втім, у 30-40-х рр. ХХ ст. їх питома вага в регіоні істотно скоротилася, адже в процесі колективізації більшість з них були розкуркулені і подальша їх доля невідома. Багато німецьких колоністів загинуло і під час голодомору 1933 р. [10].

Відродження лютеранства в області почалося з 1989 р., коли Май В.П. почав пошук німців на Кіровоградщині. З 1994 р. в рамках Німецького Відродження в Україні в області почали відроджуватися лютеранські общини. В 1995 р. відроджується лютеранська община в с. Крупське. В 1996 р. в області існували Кіровоградська, Олександрійська та Світловодська лютеранські общини, в складі яких нараховувалось 200-250 членів (з 2000 членів таких общин в Україні) [10].

Серед німецьких колоністів Старого Данцига були і баптисти. Пізніше ця течія протестантизму поширювалася територією області і серед українського населення. У 1867 р. в с. Карлівка та Любомирка були організовані громади баптистського напрямку. До 1870 р. баптизм поширився в 11 селищах Єлисаветградського повіту, серед яких Обознівка, Ігнатівка, Піщаний Брід, Криве Озеро, Лиса Гора, Помічна, Миколаївка, Лелеківка тощо. До 1882 р. баптистська течія перетворилася в могутній рух. Але вже у 1894 р. Міністерством внутрішніх справ баптизм був визнаний шкідливою течією і почалися гоніння. У 20-х рр. ХХ ст. почалося відродження даного релігійного напрямку в межах краю. Виникають перші баптистські сільськогосподарські колективи, кооперативи. Але з 1929 до 1935 рр. послідовники баптизму знов піддавалися гонінням.

В 1989 р. в Кіровоградській області діяло 35 зареєстрованих євангельських церков. Близько 80% членів євангельських церков складають українці, 10% молдавани, решта – росіяни та представники інших національностей. Проповіді ведуться переважно російською мовою [10].

Сучасне релігійне життя Кіровоградщини підкоряється загальноукраїнським тенденціям розвитку, що проявляється в невпинному зростанні кількості релігійних організацій, громад та їх якісній диференціації. Станом на 01.01. 2009 р. в області зареєстровано статути 582 релігійних громад, які належать до 33 конфесій,

напрямоків і течій. 3-поміж наявних в Україні на початок 2009 р. 34465 релігійних громад [11] в області знаходилося лише 1,7 %. Менш строкатим у порівнянні із загальнодержавними показниками виглядає і якісний склад релігійних організацій, адже релігійна мережа України представлена 55 віросповідними напрямками [11], з яких в області репрезентовано лише 60 %.

За роки незалежності України чисельність релігійних громад в області зросла майже в 5 разів. Протягом останніх років в релігійному середовищі регіону зберігається стала тенденція до зростання кількості релігійних громад. Так на початку 2005 р. в області нараховувалося 501 релігійна громада, на початок 2007 – 537 (зростання становило близько 7,2 %), на початок 2009 р. – 582 громади (зростання – 8,4 %) [12]. Втім, вже у 2010 році спостерігається уповільнення темпів зростання кількості громад, адже на початок 2010 р. в області існувало 587 організацій, що лише на 0,9 % більше ніж у попередньому році. Вочевидь тенденція до уповільнення кількісних змін релігійної мережі області буде продовжуватись і в наступні роки.

Домінуючим за числом прихожан та релігійних громад є православ'я, яке в області представлене трьома ведучими конфесіями: Українська православна церква Московського Патріархату (УПЦ), Українська православна церква Київського Патріархату (УПЦ КП) та Українська автокефальна православна церква (УАПЦ). Представлена в області і Російська старообрядницька церква. Крім того, існує одна незалежна православна громада у Петрівському районі. Серед православних конфесій в області домінує Українська православна церква Московського Патріархату, яка має 2 єпархіальні управління (Кіровоградське та Олександрійське), 211 релігійних громад, 1 жіночий монастир та 1 чоловічий монастир [12.]. За останні 5 років з'явилося 14 нових релігійних громад УПЦ, таким чином приріст цих громад становить 7,1%. Питома вага громад УПЦ станом на 1 січня 2010 р. становила 36 %, що менше на 3,3 % менше ніж у 2004 р. Найбільша частка релігійних громад УПЦ серед загальної кількості громад – у Вільшанському районі (75 %), а найменша – у Компаніївському районі (11,8 %).

Українська православна церква Київського Патріархату представлена в області 1 єпархіальним управлінням (Кіровоградським), 72 релігійними громадами та 1 жіночим монастирем [12]. За період з 2005 до 2010 р. кількість громад цієї православної конфесії зросла на 27 громад, тобто на 60 %. Із загальної кількості громад у 2010 р. в області УПЦ КП належить 12,3 %, що на 3,9 % більше ніж у 2004 р. Максимальна частка громад УПЦ КП в загальній кількості громад спостерігається у Новоархангельському районі (50%), в той час як у Гайворонському, Новгородківському, Онуфріївському, Світловодському районах та м. Світловодську такі громади відсутні.

Оновлена Українська автокефальна православна церква в регіоні нараховує 13 громад (2,2 % із загальної кількості), що в порівнянні з 2005 р. менше на 2 організації [12].

Росіяни-старообрядці оселялися в регіоні починаючи з другої половини XV ст. Завдяки досить замкнутому способу життя декілька компактних поселень старообрядців-розкольників збереглися в області і донині. Саме цим пояснюється наявність в області 4 громади Руської православної старообрядницької церкви, які локалізовані в трьох районах області: Кіровоградському (2 громади),

Онуфріївському та Світловодському (по 1 громаді) [12]. Кількість старообрядницьких громад незмінна останнім часом, хоча на початку ХХ ст. вона була дещо більша. Зокрема, старообрядницька громада існувала і в Маловисківському районі (с. Злинка). Питома вага даних релігійних громад в області незначна – 0,7%.

Католицизм в області представлений громадами Української греко-католицької (4 громади) та римо-католицької (3 громади) церков [12]. Питома вага зазначених релігійних громад в області порівняно незначна. Громади римо-католицької церкви становлять лише 0,5 %, а греко-католицької – 0,7 % загальної кількості релігійних громад регіону. Втім, сама поява громад католицьких конфесій в регіоні свідчить про активізацію деяких етнічних меншин, які тривалий час проживають на даній території. Адже, ще у 2005 р. римо-католицька церква була представлена лише двома громадами, а греко-католицьких громад в області не було зареєстровано.

Набагато більше представлені в області релігійні громади протестантських конфесій. Серед них найбільш чисельними є: громади Всеукраїнського Союзу об'єднань Євангелістських християн-баптистів (85 громад), Всеукраїнського Союзу церков християн Віри Євангельської (35 громад), незалежні громади християн Віри Євангельської (п'ятидесятників) (21 громада), релігійні громади Союзу церкви Божої України (11 громад), церкви Божої в пророцтвах в Україні (29 громад), релігійні громади харизматичного напрямку (21 громада), громади церкви Адвентистів Сьомого Дня (23 громади) [12]. Наявні в області й громади інших протестантських організацій, серед яких Німецька та Українська євангелічно-лютеранська, пресвітеріанська церкви, громади «Армії Спасіння» та незалежні християнські громади протестантського напрямку. Втім їх кількість незначна і вимірюється одиничними громадами в деяких районах.

Питома вага найбільш поширених в області релігійних громад протестантських конфесій досить значна. Так громади Всеукраїнського Союзу об'єднань Євангелістських християн-баптистів станом на 1 січня 2010 р. становили 14,5 %, Релігійні громади християн Віри Євангельської (п'ятидесятників) – 9,5%, громади церкви Божої в пророцтвах в Україні – 4,9%, релігійні громади харизматичного напрямку – 3,6 %, а громади церкви Адвентистів Сьомого – 3,9 % загальної кількості релігійних громад в області. На фоні зростання загальної кількості релігійних громад в області в період з 2004 р. до 2010 р. спостерігається незначне зменшення питомої ваги громад Всеукраїнського Союзу об'єднань Євангелістських християн-баптистів (з 15,5 % до 14,5 %) та церкви Адвентистів Сьомого (з 4,2 % до 3,9%), а також незначне зростання частки громад харизматичного напрямку (від 2,5 до 3,6 %), громад церкви Божої в пророцтвах в Україні (від 4,6 % до 4,9 %) та християн Віри Євангельської (п'ятидесятників) (від 9,2% до 9,5 %).

В області зареєстровано 13 релігійних громад Свідків Іегови, що складає 2,2% загальної кількості організацій. Останнім часом їх кількість суттєво не змінюється, адже у 2005 р. в області вже існувало 12 громад даного напрямку [12].

Питома вага релігійних громад іудеїв за 2005 р. до 2010 р. зросла від 1,2 до 2,0%. Станом на 1 січня 2010 р. в області зареєстровано 10 громад іудаїстського віровизнання, з яких чотири діють в Кіровограді [12].

Іслам в регіоні представлений двома громадами мусульман в обласному центрі. Третя світова релігія – буддизм – уособлений на Кіровоградщині лише однією громадою, яка зареєстрована у м. Світловодськ [12].

В м. Олександрія існує релігійна громада Рідної української національної віри (РУН-віри) [12], що відроджує язичницькі вірування, що були поширені в межах України в давнину.

Важливим показником релігійної ситуації в регіоні є релігійність населення. Зважаючи на те, що у відповідності до чинного законодавства дані про кількість віруючих не збираються, під релігійністю населення найчастіше розуміють кількість релігійних громад у розрахунку на 1000 осіб постійного населення.

Станом на 1 січня 2010 р. в Кіровоградській області на 1000 осіб постійного населення припадало 0,6 релігійні громади. Даний показник має досить помітні територіальні відмінності та коливається від 0,3 до 1,4. Найвищі показники релігійності населення спостерігаються у Світловодському (1,4), Ульянівському (1,1), Компаніївському (1,1), Новоархангельському (1,1) та Онуфріївському (1,0) районах. Найменша релігійність притаманна міському населенню: м. Кіровоград (0,3), м. Олександрія (0,4), м. Світловодськ (0,4) та м. Знам'янка (0,5). Втім, це зумовлюється порівняно великою кількістю населення міст обласного підпорядкування. Серед районів з мінімальним показником релігійності населення слід відмітити Долинський та Новоукраїнський райони, де на 1000 осіб припадає 0,4 релігійні громади.

Аналіз даних про кількість релігійних громад у розрахунку на 1000 осіб постійного населення області за 2004-2010 рр. засвідчує повільне зростання показника релігійності населення з 0,4 до 0,6.

Кіровоградська область є однією з перших областей України, яка забезпечила релігійні організації культовими спорудами. 63,2 % релігійних організацій мають на сьогодні приміщення для проведення служб [13]. Станом на 1 січня 2009 р. В області релігійні громади мали у володінні 361 культову споруду. До 2009 р. У власність було передано 95 культових будівель, а виділено у користування – 29 будівель. З-поміж переданих культових споруд 47 об'єктів є пам'ятками архітектури (6 загальнодержавного значення). Крім того, 237 приміщень пристосовані під молитовні. Протягом 1992-2008 рр. в області було збудовано 65 культових споруд. У 2009 р. продовжувалося будівництво 48 культових приміщень. Крім того, 139 приміщень орендуються для релігійних потреб [14].

За роки незалежності України в області збудовано 75 храмів та молитовних будинків, з яких 38 – у містах, 37 – в сільській місцевості. На сьогодні будуються 48 культових споруд [13].

З-поміж загальної кількості культових споруд 52,1 % (188 будівель) належать Українській православної церкві Московського патріархату. В тому числі 58 споруд – передано у власність, 25 – передані у користування, 105 приміщень – пристосовані під молитовні. Серед культових споруд УПЦ 41 будівля є пам'яткою архітектури. З 1992 р. до 2008 р. було побудовано 33 культові споруди для УПЦ, а також будуються ще 27 об'єктів [14].

Значно меншою кількістю культових будівель володіє Українська православна церква Київського патріархату. З 46 об'єктів у власність церкви передані 8 споруд, у користування – 3 приміщення, 35 будинків пристосовані під молитовні. З-поміж

всіх споруд чотири пам'ятки архітектури. За період 1992-2008 рр. збудовано лише 7 приміщень та 10 споруд знаходяться у будівництві [14].

Українська автокефальна православна церква має лише 4 приміщення, які пристосовані під молитовні.

Забезпечені культовими спорудами в повному обсязі громади Російської старообрядницької церкви, які належать до Білокриницької згоди. Втім лише одне приміщення виділене у користування і є пам'яткою архітектури. Інші ж 3 громади мають звичайні приміщення, що пристосовані під молитовні будинки [14].

Українська греко-католицька церква має лише 2 приміщення, пристосовані під молитовні. Ще один культовий об'єкт знаходиться у будівництві. Римо-католицькій церкві належать 2 культові споруди, з яких одна збудована за роки незалежності України і передана у власність, а друга є приміщенням, пристосованим під молитовню. На сьогодні будується ще один культовий об'єкт для даної церкви [14].

Значну кількість культових приміщень на Кіровоградщині мають різні протестантські конфесії: Всеукраїнський союз об'єднань євангельських християн-баптистів (45 будівель), незалежні релігійні організації християн-баптистів (2 приміщення), Всеукраїнський союз церков християн віри євангельської – п'ятидесятників (23 будівлі), громади Союзу церкви Божої України (6 споруд), церква адвентистів сьомого дня (13 споруд), релігійні організації Свідків Іегови (9 приміщень) тощо [14].

Представники іудейського віросповідання мають в області лише одну будівлю у власності та одне орендоване приміщення. Орендує приміщення і громада мусульман. Буддисти не мають в області жодного культового приміщення [14].

З-поміж послідовників язичницьких вірувань в області представлена релігійна громада Рідної української національної віри, для якої будується одне приміщення в м. Олександрія [14].

Важливим показником діяльності релігійних громад є забезпеченість священнослужителями. Потреба Української православної церкви Московського патріархату задоволена священнослужителями на 86,8%, Київського патріархату – лише на 42,5 %, Української автокефальної православної церкви – на 50 % [13].

Значно краще забезпечені кадрами релігійні громади протестантського напрямку, до керівництва яких в основному приходять молоді люди, з вищою освітою. Наприклад, у 85 громадах євангельських християн-баптистів працюють 94 священнослужителя, в 35 громадах християн віри євангельської – 57, а у 13 релігійних громадах Свідків Іегови – 35 священнослужителів [13].

Висновки. Релігійна сфера сучасної Кіровоградщини формувалася під впливом природних, соціокультурних, економічних, демографічних, політичних та інших факторів. На ранніх етапах освоєння території місцеві вірування склалися переважно під впливом природних чинників. В часи найбільш активного заселення краю (XVIII ст..) значну роль відігравали політичні фактори, зокрема колонізаційна політика уряду Російської імперії, внаслідок якої в межах краю оселялися представники різних етнічних груп, що привнесли свої вірування в конфесійну палітру території. За радянських часів активна пропаганда атеїзму зумовила латентний характер протікання релігійного життя в регіоні. На сучасному етапі конфесійний розвиток Кіровоградщини визначається переважно соціокультурними та демографічними факторами. Серед соціокультурних чинників важливу роль

відіграють глобалізаційні впливи та зростання національної самосвідомості людей. Одним з наслідків глобалізаційних процесів є поширення великої кількості нетрадиційних для регіону вірувань. Зростання національної та регіональної самосвідомості населення зумовлює відродження деяких місцевих вірувань та розкіл в лоні православної церкви. Серед демографічних факторів найбільше значення має міграційний рух населення, наслідком якого є поява в області представників інших конфесій.

Отже, сучасна релігійна ситуація в Кіровоградській області з одного боку є результатом процесу освоєння її території представниками різних етнічних груп. З іншого боку вона віддзеркалює загальноукраїнські тенденції розвитку релігійної сфери, що проявляються у зростанні кількості та якісній диференціації релігійних громад, активізації релігійного життя та зростанні ролі релігії в суспільному житті. Про активізацію релігійного життя на Кіровоградщині свідчать щорічне зростання кількості зареєстрованих релігійних громад, кількості культових споруд, багато з яких вже передані громадам. Не припиняється і будівництво культових споруд. Зростання чисельності релігійних громад в області зумовлює зміну співвідношення питомої ваги громад основних релігійних конфесій (православними, протестантами, католиками, іудеями та громадами нетрадиційних напрямів), що зумовлює необхідність врахування релігійних аспектів життєдіяльності населення при дослідженні соціокультурних процесів в регіоні.

Список літератури

1. Павлов, С. В. Географія релігій [Текст]: Навчальний посібник для студентів географічних і філософських факультетів вищих навчальних закладів / С. В. Павлов, К. В. Мезенцев, О. О. Любіцева. – К.: АртЕк, 1998. – 504. – С. 424-426.
2. Ковальчук, А. С. Релігійно-географічне районування: критерії і показники [Текст] / А. С. Ковальчук // Український географічний журнал – 2000. – № 3. – С.40-43.
3. Ковальчук, А. С. Структура географії релігії [Текст] / А. С. Ковальчук // Український географічний журнал – 1998. – № 1. – С.24-26.
4. Патійчук, В. О. Територіальна організація релігійної сфери адміністративної області (на прикладі Волинської області) [Текст]: автореф. дис... к-та геогр. наук 11.00.02 / Віктор Олексійович Патійчук ; Волинський держ. ун-т ім. Лесі Українки. – Луцьк, 1998. – 17 с.
5. Юраш, А. Рівень релігійної активності в Україні: регіональні особливості і диспропорції [Текст] / А. Юраш // Українські варіанти. – 1997. – № 1. – С. 44-50.
6. Швець, А. Б. Этноконфессиональное пространство Крыма [Текст] / А. Б. Швець // Ученые записки Таврического национального университета им. В. И. Вернадского. Серия «ГЕОГРАФИЯ». – Том 17 (56). – № 4. – (2004). С. 267-276.
7. Самарова, Л.Р. Географічна складова виникнення та поширення релігій (релігієзнавчий порівняльний аналіз) [Текст]: автореферат дис... канд. філософ. наук **09.00.12** / Лариса Ричардівна Самарова ; **Київський національний університет імені Тараса Шевченка**. – Київ, 2008. – 20 с.
8. Шевчук, О. Г. Етнічна складова соціокультурної рубіжності Криму [Текст] / О. Г. Шевчук, О. Б. Швець // Стратегічні пріоритети. Науково-аналітичний шоквартальний збірник національного інституту стратегічних досліджень. – 2006. – № 2 (3). – С. 165-169.
9. Згривець, І. До історії християнства на Кіровоградщині [Текст] / І.Згривець // Краєзнавці Кіровоградщини – 10-й річниці незалежності України: Матеріали обласної краєзнавчої конференції 22 травня 2001 р. – Кіровоград, 2002. – С.16-20.
10. Ільїна, К. Виникнення та поширення лютеранства та баптизму на Кіровоградщині [Текст] / К. Ільїна // Краєзнавці Кіровоградщини – 10-й річниці незалежності України: Матеріали обласної краєзнавчої конференції 22 травня 2001 р. – Кіровоград, 2002. – С.21-25.

11. Саган, О. Релігійне життя України 2008 року [Текст] / О. Саган // Релігійна панорама. – 2009. – № 2 (100). – С.48-53.
12. Дані про кількість зареєстрованих та незареєстрованих релігійних організацій у Кіровоградській області за 2004-2010 роки [Табл.] // Матеріали відділу у справах національностей та релігій Кіровоградської обласної державної адміністрації.
13. В Кіровоградській області не хватаєт православних священників [Електронний ресурс] // інформаційне агентство «Уніан. Релігії». Режим доступу: <http://religions.unian.net/rus/detail/4813>.
14. Звіт Держкомнацрелігій про забезпеченість церков і релігійних організацій України культовими будівлями та приміщеннями, пристосованими під молитовні станом на 1 січня 2009 р. [Електронний ресурс] // Режим доступу: http://www.scnm.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=&cat_id=47945

Маслова Н.Н. Современная религиозная ситуация в Кировоградской области / Н.М. Маслова // Ученые записки Таврического национального университета им. В. И. Вернадского. – Серия: География. – 2011. – Т.24 (63), №1. – С.199-208.

Рассматриваются историко-географические особенности формирования религиозного состава населения современной Кировоградщины. Выделены факторы, которые влияли на конфессиональное развитие региона. Проанализирована современная религиозная ситуация и тенденции развития религиозной сферы Кировоградской области.

Ключевые слова: религиозная сфера, религиозная ситуация, религиозные организации, религиозные общины, религиозность населения, социокультурное освоение территории и др.

Maslova N.N. The modern religious situation in the Kirovograd region / N.M. Maslova // Scientific Notes of Taurida National V.I. Vernadsky University. – Series: Geography. – 2011. – V.24 (63), No1. – P.199-208.

The historical-geographical peculiarities of forming of religious structure of population of modern Kirovograd region are considered in this scientific article. The factors, which influenced confessional development of region, are allocated here. The modern religious situation and tendencies of development of religious sphere of Kirovograd region are analysed.

Key words: religious sphere, religious situation, religious organizations, religious communities, religiousness of population, social-cultural mastering of territory and other

Поступила до редакції 10.03.2011 р.